

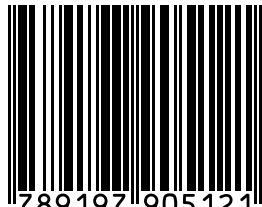

Politiska konstruktioner av svenskhet

tar avstamp i FN:s konvention om barnets rättigheter och granskar de barn- och ungdomspolitiska regeringsskrivelserna från 2000-talet. I dagens offentliga och politiska diskussion är det tydligt hur etnisk bakgrund formuleras till ett politiskt problem, vilket vår granskning av regeringsskrivelserna även bekräftar. Genom rapporten vill vi synliggöra och problematisera hur "etnicitet" görs till betydelsebärare och därmed konstruerar skillnader mellan "vi" och "de andra". På så viss reproduceras föreställningar kring att det finns ett "svenskt vi" som "de andra" skall integreras in i.

Vi vill visa hur politiken och de politiska förslag som framkommer i skrivelserna vilar på och upprätthåller en rasifierande struktur, samt lyfta fram att det nu är hög tid att börja problematisera och utmana dessa strukturer genom att skapa en antirasistisk politik. Läs och utmanas!

ISBN-13: 978-9197905121

9 789197 905121

UNG&DUM
OM SYNEN PÅ BARN OCH UNGA

Politiska Konstruktioner

av

Svenskhet

Sveriges elevråd
svea

**Rädda Barnens
Ungdomsförbund**

Politiska konstruktioner av svenskhet

Artikelnummer: 850715
ISBN: 978-91-979051-2-1
EAN: 9789197905121

© Jenny Jonstoj och Sveriges elevråd – SVEA

Textförfattare: Jenny Jonstoj
Projektledare och textbearbetning: Olof Svensson
Referensperson: Kristin Tran
Typografi: Erik Olofsson, Parallell
Omslag: Shabnam Faraee
Tryck: TMG Sthlm, 2011

Sveriges elevråd – SVEA: www.svea.org
Rädda Barnens Ungdomsförbund: www.rbuf.se
Centrum mot rasism: www.centrummotrasism.nu

Ung & Dum – om synen på barn och unga

Rapporten är framtagen inom ramen för Arvsfondsprojektet Ung&Dum som drivs av Sveriges elevråd – SVEA, Centrum mot rasism och Rädda Barnens Ungdomsförbund. Genom projektet kommer vi jobba för att förändra de vuxnas inställning till barn och unga, och lyfta fram ungas engagemang och kunskap. Vi kommer att hålla olika utbildningar i skolor runt om i landet, både för elever och lärare. Vi kommer prata med politiker och granska på vilka villkor barn och unga får vara med och bestämma inom politiken. Och så kommer vi motarbeta de rasistiska tendenserna inom politiken och visa hur rasistiska strukturer inte är förenligt med demokrati och alla människors lika värde.

Läs mer på: www.ungochdum.se

Tidigare publikationer:

Rapport: Barn och ungas politiska villkor

Magasin: Ung&Dum – om synen på barn och unga

UNG&DUM
OM SYNEN PÅ BARN OCH UNGA

Sveriges elevråd – SVEA är en samarbetsorganisation av och för elevråd i övre grundskolan och gymnasiet. Vi har medlemmar över hela landet och är en av Sveriges största ungdomsorganisationer.

Sveriges elevråd – SVEA finns för att:

- Inspirera, stötta och utveckla elevråd.
- Föra fram elevråds och där med elevers röst i skolpolitiken.
- Öka kunskapen om elevers rättigheter och elevers rätt hos alla som verkar inom skolan.

Sveriges elevråd – SVEA vill förbättra skolan och göra den mer demokratisk och tillsammans med elevråden kan det bli möjligt. Vår princip är enkel: med samarbete kommer vi längst. Skoldemokrati finns till för att alla i skolan ska få vara med och bestämma.

Idag vi har ett system i skolan där mycket av makten över skolan och de stora möjligheterna till påverkan och förändring finns i de enskilda klassrummen, skolorna och kommunerna. Just därför är arbetet som elevråden gör otroligt viktigt! Därför arbetar vi i Sveriges elevråd – SVEA både med att utbilda och engagera enskilda elevråd, men vi arbetar också med skolfrågor och elevinflytande på nationell nivå.

Läs mer om Sveriges elevråd – SVEA på: www.svea.org

Centrum mot rasism är en ideell, rikstäckande paraplyorganisation med ett hundratal medlemsorganisationer. Organisationen är fristående, partipolitiskt och religiöst obunden.

Centrum mot rasism arbetar mot rasism, diskriminering, främlingsfientlighet, homofobi, antisemitism, islamofobi, antiziganism och afrofofi. Centrum mot

rasism arbetar för att bekämpa alla former av diskriminering.

Centrum mot rasisms uppgift är att inhämta kunskap och skapa opinion. Vi synliggör problem och föreslår lösningar. Vår avsikt är att granska, komplettera och förstärka samhällets insatser mot rasism och diskriminering, utan att för den skull överta samhällets ansvar. Vi samarbetar med organisationer och individer i ett antal nätverk i Sverige och internationellt. Våra medlemsorganisationer finns geografiskt spridda över hela landet och är inriktade på många olika områden. En sak har de gemensamt: Kampen för ett Sverige för alla!

Läs mer om Centrum mot rasism på:

www.centrummotrasism.nu

Rädda Barnens Ungdomsförbund är ett förbund där alla från 7–25 år kan vara medlemmar. Vi är ett förbund av barn och unga för barn och unga, med verksamhet som bygger på frivilligt engagemang. Vi är ett religiöst och partipolitiskt obundet förbund, som kämpar för barnets rättigheter och för att Barnkonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter, ska efterlevas och respekteras. Vi är ett politiskt förbund som anser att barn måste se som en viktig del av samhället. Barn är kompetenta och unika individer som själva kan förändra sin situation, men det krävs förutsättningar i form av möjligheter och kunskap om sina egna rättigheter. Barn har förmågan, men det är de vuxnas ansvar att skapa förutsättningarna. Vi kämpar för att barn och ungas tankar, åsikter och erfarenheter ska tas på allvar i alla lägen. Vi är inte framtiden, vi är nu!

Läs mer om Rädda Barnens Ungdomsförbund på:

www.rbuf.se

Förord

När valresultatet presenterades den 19 september och det visade sig att Sverigedemokraterna passerat fyra procentsspärren till riksdagen, var det många som var chockade. I analyserna som följde valet var det dock förvånansvärt många som påstod att Sverigedemokraternas intåg i riksdagen inte var ett tecken på att det finns rasism i Sverige, utan snarare ett tecken på missnöje över blockpolitiken. Till viss del har de ändå rätt. Sverigedemokraternas intåg är inte ett tecken på att det nu finns rasism i Sverige, utan ett symptom på att rasismen länge funnits inom svensk politik!

Vi har tidigare skrivit rapporten *Barn och ungas politiska villkor* där vi granskade synen på barn och unga i de barn- och ungdomspolitiska regeringsskrivelserna från 2000-talet. Under arbetet med rapporten blev vi smärtsamt medvetna om hur regeringsskrivelserna inte endast begränsar barn och ungas möjlighet att påverka politiken utifrån sin ålder, utan även utifrån sin etnicitet. I dagens offentliga och politiska diskussioner är det slående hur etnicitet formuleras som ett politiskt problem. Vi matas dagligen med ”sanningar” om att integrationen har misslyckats, att ”etnisk” segregation är ett problem och att personers ursprung är av betydelse. Dessa formuleringar återfinns även i regeringsskrivelserna. I dessa skrivelser är det tydligt hur skapandet och isärhållandet mellan ”vi” och ”den andre” även skapar en tanke om ett ”vi” som är etiskt och moraliskt överlägset ”den andre”. ”Den andre”, de som är olika ”vi:et”, framställs som ett hot mot det samhälle och de värderingar som råder.

Den här rapporten syftar inte till att peka finger på vem som är rasist eller inte. Det viktiga är att se strukturerna som vi baserar våra beslut på och att det är där felet ligger. Vi har goda intentioner, men träffar fel och upprätthåller rasism och rasifierande strukturer genom våra förslag. Den bas som politiken utgår från består av ett ”vi” som anses vara normen, jämfört med ”den andre” som avviker från den, där etnicitet är den avgörande faktorn. Genom att med den här rapporten belysa de rasifierade strukturer som ligger till grund för de förslag som skrivs fram i regeringsskrivelserna vill vi synliggöra och problematisera maktdimensionen och hierarkiseringen mellan ”vi:et” och ”den andre”. Ska vi komma åt de rasistiska synsätten och skapa ett antirasistiskt samhälle måste vi börja från grunden. Om de strukturer som vi bygger upp vårt samhälle på står på en rasistisk grund kommer de värderingarna att genomsyra hela samhället. Skapandet av ”vi” och ”den andre” börjar redan i regeringsskrivelserna och detta är allvarligt. Att ett område som barn- och ungdomspolitik är så fullt av rasistiska resonemang ger tydliga indikationer på hur det ser ut inom andra politiska områden. Vi anser att det är viktigt att lyfta detta för att kunna hantera de konsekvenser det får.

Sluta prata om invandring, religioner och kulturer som politiska problem. Sluta prata om den ”misslyckade integrationen” eller rasisterna, lyft istället det verkliga samhällsproblemet: rasismen och de rasistiska strukturerna som genomsyrar vårt samhälle.

Maja Dahl,
Olof Svensson
Stockholm, december 2010

Innehållsförteckning

11. Inledning

14. Upplägg

16. Teoretiska ingångar

16. Hur ”vi” och ”de andra” konstrueras

19. Fixeringen vid ”den andre”

21. ”Vi” och ”de andra” i en svensk kontext

25. Tillvägagångssätt

27. Sammanfattning av granskningen

29. Granskningen av regeringsskrivelserna

29. Svenskars självklara rätt till platsen

34. Svenska föräldrar som goda och barnrättsvänliga

39. Att konstruera svenska värderingar

46. Avslutning

48. Krav till dig, politiker eller tjänsteman

50. Primärmaterial

51. Litteraturlista och lästips

Den här rapporten är den andra i en serie som granskar alla barn- och ungdomspolitiska regeringsskrivelser från 2000-talet¹. Regeringsskrivelserna innehåller inga förslag till riksdagsbeslut utan har en redogörande karaktär kring det sakpolitiska området. Skrivelserna kan vidare ses som en grund för den barn- och ungdomspolitik som förs. Den första rapporten behandlade ålder som maktordning samt barn och ungas politiska villkor. När vi inför den första rapporten granskade regeringsskrivelserna blev det tydligt att ålder inte var den enda maktordning som aktualiserades. Utöver ålder lyftes främst etnicitet fram som betydelsefull variabel i de barn- och ungdomspolitiska regeringsskrivelserna.

Att ”etnisk bakgrund” och liknande påtalas och lyfts fram i de barn- och ungdomspolitiska skrivelserna kan anses både förvånande och väntat. När barn och ungas välmående och rättigheter diskuteras är det naturligt att till exempel lyfta fram kön, klass eller etnisk bakgrund i relation till vilka strukturer som kan begränsa eller diskriminera barn och unga. I vår granskning av skrivelserna framkommer dock att ”etnicitet” används som förklaringsvariabel i mycket större utsträckning än vad till exempel kön och klass används. Det är intressant att fråga sig varför så är fallet. Är det så att barn och unga ”med annan etnisk bakgrund” än svensk har andra behov? Eller är det så att ”annan etnisk bakgrund” lättare kan formuleras som ett politiskt problem

¹ Totalt har vi granskat fem regeringsskrivelser, sammanlagt cirka 370 sidor.

än vad till exempel kön eller klass kan göras? Utifrån några av dessa frågor bestämde vi oss för att granska *hur* (på vilket sätt) och *när* (i vilket sammanhang) de barn- och ungdomspolitiska skrivelserna diskuterar ”etnisk bakgrund”.

Vår förförståelse är att rasism och rasifierade strukturer finns på alla nivåer i samhället, således även inom den etablerade politiken. Att Sverigedemokraterna kom in i riksdagen 2010 är ett symptom på detta – dock inte det grundläggande problemet. Därav är det viktigt att analysera de politiska områden som kanske inte självklart förknippas med ”etnicitet”, invandring, integration eller liknande. Även i till exempel barn- och ungdomspolitiken förhåller man sig till etnicitet som betydelsebärare, varför analyser av just sådana politikerområden är viktiga. Vi upplever också att den samhälleliga och politiska diskussionen hellre upprätthåller sig vid integrationspolitikens (miss)lyckande än att synliggöra och utmana rasistiska strukturer. Vår önskan med denna rapport är att bidra till en diskussion som sätter fokus på rasifierade strukturer och dess konsekvenser, snarare än att måla ut invandringen, integrationen, religionerna, etcetera som ”problemet”.

Rapporten tar avstamp i FN:s konvention om barnets rättigheter, Barnkonventionen, och granskar regeringsskrivelserna utifrån hur och när ”etnisk bakgrund” lyfts fram som förklaringsvariabel. Detta eftersom konstruktionen av politiska problem och lösningar i relation till variabeln ”etnisk bakgrund” får konsekvenser för både barn och unga samt samhället i stort. Rasifierade maktstrukturer och bakomliggande antaganden kring ”etnicitet” begränsar och diskriminerar både barn och unga likväl som vuxna och strider mot Barnkonventionen.

Vår granskning av barn- och ungdomspolitiken skall dock inte tolkas som att vi är emot alla problemformuleringar och politiska förslag som föreslås eller redovisas i barn- och ungdomspolitiken. Snarare granskar vi det barn- och ungdomspolitiska fältet för att synliggöra och problematisera vilka bakomliggande antagande kring ”svenskar” respektive ”invandrare” som kommer till uttryck. Samt för att undersöka hur ”invandrare” och ”svenskar” konstrueras genom att skillnader lyfts fram och hierarkiseras – istället för att fokus ligger på hur ojämlikheter och rasism skapas.

Regeringsskrivelserna kan ses som en grund i barn- och ungdomspolitiken och granskas i denna rapport för att ta reda på vad som döljer sig bakom den barnrättsvänliga politiken som till exempel ska skydda ”flickor i patriarkala familjer”² och diskutera problem och lösningar för barn ”med utländsk bakgrund”. Granskningen är gjord utifrån ett maktkritiskt perspektiv som undersöker hur och när makt kopplat till rasifierade strukturer kommer till uttryck i regeringsskrivelserna. Genom rapporten vill vi dels synliggöra och problematisera rasifierade maktordningar, dels undersöka hur ”svenskhet” och den svenska nationella identiteten konstrueras. Vi använder ett normkritiskt perspektiv för att problematiserar hur normen, i detta fall ”svenskhet”, upprätthålls i den etablerade politiken. Med andra ord ämnar vi synliggöra och utmana rasistiska strukturer i det barn- och ungdomspolitiska fältet.

2 ”Flickor i patriarkala familjer” skulle utifrån en feministisk läsning, där en menar att alla samhällen är patriarkala, kunna tolkas som gällande alla flickor i alla familjer. Men i regeringsskrivelserna framkommer det dock att man bara menar vissa familjer, de som har ”andra normsystem”. Se till exempel Skr. 2001/02: 14

Upplägg

I barn- och ungdomspolitiken synliggörs och befästs maktordningar genom att skillnader mellan barn och unga eller vuxna lyfts fram på vissa sätt. Detta görs i skrivelserna genom formuleringar och rubriker som till exempel ”flickor i patriarkala familjer” eller ”barn och unga med utländsk bakgrund”³. I dessa formuleringar verkar skillnaden ”utländsk bakgrund” göras till en form av förklaringsmodell som anses ha värde kopplat till barn och ungas rättigheter och välmående. Vilka skillnader som artikuleras samt när de artikuleras är av betydelse när maktordningar analyseras. När, hur och varför anses etnicitet ha ett förklaringsvärde i barn- och ungdomspolitiken?

För att besvara denna fråga kommer vi till att börja med redogöra för relevanta *Teoretiska ingångar* att använda sig av vid analysen. Där kommer vi sedan resonera kring hur skillnad mellan ”vi” och ”de andra” skapas samt vad detta får för konsekvenser. Detta gör vi genom att presentera aktuell forskning på området samt redogöra för olika teoretiska ingångar som kan användas för att analysera hur rasifierade maktordningar kommer till uttryck. För den som vill läsa mer om denna typ av forskning finns det en lista på literaturlänk längst bak i denna rapport.

Därefter kommer ett stycke kring *Tillvägagångssättet* i granskningen av regeringsskrivelserna. Under denna rubrik beskriver vi hur vi har gått till väga när vi läst och analyserat skrivelserna utifrån hur och när etnicitet lyfts fram som betydelsebärande.

³ Se till exempel Skr. 2001/02: 14, 49, 65.

Granskningen inleds med en kort *Sammanfattning* som följs av vår *Granskning av regeringsskrivelserna*. Där presenterar vi vår analys och granskning av de barn- och ungdomspolitiska regeringsskrivelserna. Analysen presenteras i tre teman som inspirerats från innehållet i regeringsskrivelserna; ”Svenskars självklara rätt till platsen”, ”Svenska föräldrar som goda och barnrättsvänliga”, ”Att konstruera svenska värderingar”. Som avslutning presenterar vi en lista med *Krav till dig, politiker eller tjänsteman*.

Teoretiska ingångar

Hur ”vi” och ”de andra” konstrueras

När etnicitet görs till betydelsebärare handlar det på en grundläggande nivå om mekanismer för att skapa skillnad och gränsdragning. Grupper skapas genom exkludering och inkludering, där båda behövs för att skapa mening.

Dessa gränsdragningar är inte naturliga, givna av naturen, utan snarare sociala konstruktioner som är beroende av sammanhanget. Gränsdragningar konstrueras för att tjäna specifika mål och syften. På detta sett handlar gränsdragningar om makt, eftersom några tjänar på den specifika konstruktionen medan andra förlorar.

Till exempel kan ett ”vi” bara begripliggöras och konstrueras i relation till ett ”de”. Gruppen ”vi” konstrueras genom avgränsning och inkludering eller exkludering. Om gruppen ”de” inte skapas samtidigt som gruppen ”vi”, förlorar ”vi:et” sin mening. Av detta följer att män inte kan konstrueras eller förstås som grupp utan kvinnor, att vuxna inte kan konstrueras eller förstås utan barn och att svenskar inte kan konstrueras eller förstås utan ”icke-svenskar/invandrare”. För att vidare skapa mening till gruppen ”svenskar” knyts olika värden till ”svenskar” respektive ”icke-svenskar”. På ett förenklat sätt kan man säga att om värden som till exempel demokrati och jämställdhet knyts till gruppen ”svenskar” (vi) eller den svenska nationella identiteten, konstrueras ”icke-svenskar” (de andra) automatiskt som ”min-

dre bra” på demokrati och jämställdhet. På detta vis skapas dualismer och hierarkisering av till exempel grupperna ”vi” och ”de andra”. Denna konstruktion gynnar ”vi:et” på ”de andras” bekostnad.

I detta skapande av ”vi” och ”de andra” finns ett dubbelt problem. Dels riskerar ”de andra” att konstrueras som fundamentalt annorlunda ”oss” i en negativ och hierarkiserande mening där vit/väst dominerar och värderas högre än icke-vit/syd⁴. Dels möjliggörs och berättigas även ett ”förändringsprojekt” eftersom ”de andra” har konstruerats som vår motsats, tillika sämre. Skillnad görs således till något negativt som vi ”behöver” eller har rätt att förändra. Skillnad blir på så vis ett maktverktyg för ”oss” i och med att ”vi” har makten att bestämma vad skillnaden består i samt att värdera den. Utifrån detta perspektiv kan ”vi”, västerlänningar, således bestämma att till exempel slöjan är kvinnoförtryckande och därmed bör förbjudas utan att behöva resonera kring huruvida stilletklackar, stringtrosor eller andra västerländska klädkulturer kan vara kvinnoförtryckande.

Den postkoloniala teoretikern Lila Abu-Lughod menar att västvärlden måste acceptera möjligheten till skillnad. Med detta menar hon att vi till exempel måste inse att de afghanska kvinnorna även efter be-

-
- 4 Om detta kan du läsa mer inom det postkoloniala forskningsfältet. Se litteraturlista längst bak i rapporten.
 - 5 I regeringsskrivelsen presenteras satsningar som kan analyseras utifrån den teoretiska ingången att ”vi” anser oss ha rätt att förändra ”de andra”. Som exempel kan nämnas föräldrastöd och kontroll av ”flickor i patriarkala familjer”, som bygger på idéer om att den svenska staten bör gå in och garantera att ”invandraren” tillskansar sig västerländska och demokratiska värderingar. Detta analyseras och presenteras vidare under stycket *Granskning av regeringsskrivelsen*.

frielsen från talibanerna kanske vill andra saker än vad vi vill att de ska vilja⁶. Lila Abu-Lughod förklarar: ”Vi vill ha rättvisa för kvinnor – men kan vi acceptera att det finns olika förståelser och idéer om rättvisa?”⁷. Att vara feminist eller människa betyder nämligen inte att vara västlig. Denna förställning om att de drivna och agentfyllda vita, västerländska människorättsaktivisterna ska ”rädda” sina bruna systrar som endera inte har ”förstått sitt eget bästa” eller som bara är allmänt oförmögna till agentskap eller motstånd kan problematiseras.

Lila Abu-Lughod förklarar att retoriken kring ”att rädda” konstruerar till exempel de afghanska kvinnorna som några i behov av att bli räddade och påpekar att när du räddar någon initierar du att du räddar henne *från något*. Och du räddar henne *till något*⁸. Eller med teoretikern Spivaks ord: ”vita män räddar bruna kvinnor från bruna män till vita män”⁹. Formulerat på detta sätt blir det mycket tydligt att det omvända inte ens är möjligt att föreställa sig. Vi i västvärlden kan inte föreställas oss att bli ”räddade” av ”de andra” i syd eller öst. I relation till de barn- och ungdomspolitiska regeringsskrivelserna kan denna teoretiska ingång användas för att problematisera föreställningar kring till exempel ”utsatta flickor i patriarkala familjer”.

6 Abu-Lughod, 2002: 787

7 Abu-Lughod, 2002: 787

8 Abu-Lughod, 2002: 787

9 Spivak, 1993: 92–93

Fixeringen vid ”de andra”

I det postkoloniala forskningsfältet talas det om att västvärlden har en fixering och fascination vid ”den andra”. En förklaring till detta är att ett ”vi” bara kan förstås och konstrueras i relation till ett ”de”. En annan variant på samma förklaring är att de postkoloniala och etnocentriska strukturerna gör västvärlden obenägen att förhålla sig på något annat sätt. Forskaren Trinh T. tar upp olika aspekter av fixeringen vid ”de andra”, till exempel att synen på invandrare i väst är att alla ska ”blomstra i sin egen trädgård”. Trinh T. skriver att hon tolereras i sin olikhet så länge hon följer de etablerade reglerna. Hon betraktas som farlig, på grund av sin olikhet, men också som utrotningshotad varför hon uppmanas att uttrycka sin olikhet. Trinh T. förklarar det som ”min publik förväntar sig och kräver det. Annars skulle folk känna det som de blivit lurade. Vi kom inte för att höra en person från tredje världen tala om första världen, vi kom för att lyssna till den olikhetens röst som kunde förväntas ge oss *det vi inte kan få* och avleda oss från likhetens monotoni”¹⁰. Häri ligger, som Trinh T. påpekar, en fixering vid ”den andres” autenticitet och ”ovanlighet”. På grund av detta måste västvärlden undersöka anledningarna till sin starka önskan att rapportera om, analysera och intimitisera med ”den andra”¹¹.

På samma vis resonerar även de svenska statsvetarna Tornhill och Carbin. De diskuterar västs fixering vid vittnesmål inifrån perifera platser, socialt eller

10 Trinh T, 2002: 222

11 Trinh T, 1994: 139

geografiskt, som saluförs som den sanna berättelsen om personer som gör motstånd mot ett lokalt förtryck¹². Det ”sanna” ger upphov till medkänsla, eller mer precist, en viss typ av sanning, vittnesmål, är en förutsättning för vår medkänsla med ”de andra”. Detta kan jämföras med Trinh T.’s erfarenhet av att folk känner sig lurade om hon inte talar utifrån sin ofrivilliga position som ”ovanlig”. Dessa berättelser blottlägger, enligt Carbin och Tornhill, de positioner ”de andra” förväntas inta: den *autentiska*, den *kulturellt specifika* och den *utsatta*¹³. Dessa positioner är de samma som Trinh T. sammanfattar i autentisk och ovanlig. ”De andra” ska vara olika ”oss”, *kulturellt specifika*, samtidigt som denna olikhet måste vara äkta, *autentisk*. Om Trinh T. talar om den första världen utan att tala om olikhet räknas hon inte som äkta (och publiken känner sig lurade). Den sista position som ges ”den andra” är positionen som *utsatt*. Om Trinh T. talar om den första världen utan att tala om olikhet räknas hon inte heller som utsatt (eftersom vi inte är utsatta och hon inte påtalar att det är skillnad mellan henne och ”oss”).

Carbin och Tornhill problematiserar även begreppet medkänsla, som de menar lätt blir medlidande. När medkänsla blir medlidande möjliggörs en förståelse av sig själv som vitt skild från ”den andra” och inte som en del av problemet. Alltså inte som en del i det maskineri som upprätthåller och reproducerar de ojämlika rasifierade strukturerna. Carbin och Tornhill förklarar att ”både i medkänsla och solidaritet finns en inbyggd hierarki: föremålet för känslan måste förtjäna den och

12 Tornhill och Carbin, 2006: 37

13 Tornhill och Carbin, 2006: 39

den solidariske har makten att definiera huruvida det lyckas”¹⁴. Detta tar även Trinh T. upp, om än i andra ordalag, genom att koppla fixeringen vid ”den andra” till rasistiska strukturer. Trinh T. förklarar att det har blivit personer från tredje världens uppgift att undervisa vita västerlänningar om skillnaderna dem emellan. Det vill säga undervisa dem om de rasistiska strukturerna som privilegierar vit/västlig och missgynnar andra¹⁵. Detta avleder dessa personers energi samt är en taktisk upprepning av rasistiskt tänkande. Eftersom det dels avleder gruppen från att organisera sitt motstånd, dels lägger skulden för den orättvisa maktordningen på dem själva.

”Vi” och ”de andra” i en svensk kontext

Utifrån både svensk och internationell forskning kring hur skillnad mellan ”vi” och ”de andra” skapas vet vi exempelvis att jämställdhet har blivit en markör för svenskhet¹⁶. Statsvetaren Maria Carbin menar att forskningen på området synliggjort att till exempel våld mot kvinnor delas upp i ”svenskt och osvenskt våld där invandrares våld betraktas som kulturspecifikt, medan svenska mäns våld frikopplas från dess kulturella sammanhang /.../ svenska mäns våld ses som avvikelser från en föreställd svensk jämställdhetskultur”¹⁷. Ett exempel på när detta görs är när en ”svensk” man som slår kvinnor får sitt beteende förklarat utifrån

14 Tornhill och Carbin, 2006: 39

15 Trinh T, 2002: 219

16 Carbin, 2010: 16

17 Carbin, 2010: 15

socioekonomiska omständigheter, arbetslöshet och/eller alkoholism med mera. Medan när en ”invandrare” begår samma handling beskrivs det främst som ett uttryck för en hederskultur. På detta sätt delas våldet upp i ”svenskt” och ”icke-svenskt” samt knyter olika typer av förklaringar till handlingarna.

Detta har även den amerikanske forskaren Ann Towns visat genom att påpeka att Sverige praktiserar uppdelningen ”vi” (svenskar) och ”de andra” (invandrare) för att förklara (o)jämsällldhet¹⁸. Den svenske förtryckande mannen utgör ett undantag i en jämsällld kultur, medan ”den andre” förtryckande mannen framställs som normen i ”den andra”, kvinnoförtryckande, kulturen. Kvinnoförtrycket görs till något som sammankopplas med ”de andra” (invandrare), samtidigt som det frånkopplas oss, (svenskar)¹⁹. Kvinnoförtryck kan således användas som argument för att kritisera eller kontrollera ”den andra”. Statsvetaren Maud Eduards har påtalat hur kvinnoförtryck används som argument för att kritisera och kontrollera ”den andre” och dennes kultur, ytterst genom exemplet krigsinvasion²⁰. Som exempel kan nämnas att USA motiverade invasionen av Afghanistan genom att påtala kvinnornas förtryckta situation. Samma retorik har även Sverige använt sig av för att motivera sin militära närvaro i Afghanistan.

På samma sätt menar vi att barn- och ungdomspolitikers tal om ”flickor i patriarkala familjer” kan undersökas utifrån dessa teoretiska ingångar kring att kritik och kontroll av ”de andras” kulturer legi-

18 Towns, 2002

19 Ibid

20 Eduards, 2004, Eduards 2002b och Abu-Lughod, Lila 2002

timeras i jämsällldhetens eller barnrättsvänlighetens namn. Att flickor i ”patriarkala familjer” konstruerats som ett politiskt problem kan tolkas som att de anses behöva någon form av skydd och stöd²¹. Eduards har beskrivit detta som att staten både är en tillskyndare av grupperns rättigheter och en återskapare av ojämnliska maktrelationer. Staten fungerar således frigörande likväl som disciplinerande för olika grupper som till exempel kvinnor, invandrare eller hbt personer²². Med detta menar Eduards att staten, när den ger skydd eller rättigheter till en viss grupp också sätter ramarna för hur skyddet skall se ut. Detta kan även jämföras med Thornhill och Carbins resonemang, som tidigare nämdes, om att ”både i medkänsla och solidaritet finns en inbyggd hierarki: föremålet för känslan måste förtjäna den och den solidariske har makten att definiera huruvida de lyckas”²³. I detta fall är staten den solidariske som också villkorat skyddet och medlidandet utifrån de av staten bestämda ramarna.

Fokuseringen på ”de andra” i jämsällldhetsdiskussioner kan också förstås som att maktordningar kopplade till etnicitet/svenskhet och kön sammanvävs, vilket till exempel görs i formuleringen ”flickor i patriarkala familjer”. Men det kan också tolkas som att maktordningar kopplade till kön i vissa fall döljs genom att fokus flyttas till ”de andra”. Att kvinnor är utsatta för (mäns) våld kan till exempel underbyggas genom tal om hedersrelaterat våld, samtidigt som detta gör att till exempel våldsproblemet flyttas från ”oss” till ”de

21 Därmed inte sagt att det bland de flickor som avses, inte skulle finnas personer som behöver skydd och stöd.

22 Eduards, 2007: 10

23 Thornhill och Carbin, 2006: 39

andra”. Då kan vi inte tala om det svenska samhället som patriarkalt, eftersom det patriarkala uteslutande tillskrivs ”de andra” och deras ”hederskulturer”.

Tillvägagångssätt

Inom det barn- och ungdomspolitiska fältet, liksom inom politiken i stort, görs vissa saker till problem och andra saker till lösningar²⁴. Detta medför att vissa tolkningar, som inte passar in i den problem-/lösningssmall som skissats fram, exkluderas. Denna tystnad döljer att det finns andra möjligheter att förstå vad som är problem eller lösningar. Till exempel kan fokuseringen på integrationspolitiken som problem dölja att det är rasismen, alternativt själva idén om att ”de andra” ska integreras till att bli som ”oss”, som är det grundläggande problemet. Detta är en teoretisk utgångspunkt som hjälpt oss analysera regeringskrivelsen utifrån vad som framhålls som problem, förklaring, lösning samt vad som ej problematiseras.

Under analyser av maktordningar kopplade till etnicitet tittas det efter hur kategoriseringar och vi/dem upprättas i till exempel texter. Varje gruppidentitet skapas genom gränsdragningar, reducering av möjligheter som döljer dels alla andra sätt grupperingar kunnat genomföras på och dels de skillnader som finns inom varje skapad grupp.

Tillvägagångssättet som fokuserar skillnadens *hur* (på vilket sätt) och *när* (i vilket sammanhang), har genererats ur den teoretiska ansatsen som visar på olika sätt att förstå hur ”vi” och ”de andra” konstrueras och reproduceras. Den teoretiska ansatsen visar även hur skillnad kopplad till etnicitet kan lyftas fram och sammanvävas med och/eller dölja maktordningar

kopplade till kön. Detta görs till exempel när kvinnor generellt, och "de andra" kvinnorna specifikt, målas ut som skyddsbehövande (då sammanvävs föreställningar kopplade till både kön och etnicitet).

För att komma åt hur och när rasifierade maktordningar kommer till uttryck i barn- och ungdomspolitik har vi tittat på: *hur och när skillnad inom gruppen barn och unga respektive vuxna artikuleras?* För att komma åt hur maktordningar kopplade till exempelvis etnicitet och kön kan dölja/underbygga varandra har vi tittat på: *Hur sammanvävs och/eller döljer maktordningarna varandra?* När vi tittat på hur och när etnicitet lyfts fram som betydelsebärare, betyder det att vi tittar både efter explicita och implicita referenser till etnicitet²⁵. Vi jämför också vilka politiska problem och lösningar som anses kunna förklaras med hjälp av etnicitet, och vilka problem och lösningar som skrivs fram utan referenser till etnicitet.

25 Det finns olika begrepp som refererar etnicitet, till exempel utländsk bakgrund, segregerade områden, andra kulturer, andra normsystem, utanförskapsområden samt även tystnader kring etnicitet. När etnicitet inte nämns kan det tolkas som en implicit referens till vit/svensk etnicitet, som därav inte behöver skrivas ut efter som det räknas som den outtalade normen.

Sammanfattning av granskningen

Vår granskning av regeringsskrivelsen visar att etnicitet främst lyfts fram i tre olika sammanhang: när ensamkommande flyktingbarn diskuteras, när föräldraskap och familjer diskuteras, samt när värderingar och kultur diskuteras.

I resonemangen kring de ensamkommande flyktingbarnen tydliggörs hur det finns ett krav på "de andra" att de ska vara både trovärdiga och i en utsatt position. Detta kan jämföras med resonemangen ovan om att "de andra" förutses vara autentiska (trovärdiga), utsatta och kulturspecifika²⁶. Detta är en förutsättning för att "de andra" ska få vårt medlidande och därmed få till exempel uppehållstillstånd. När de ensamkommande flyktingbarnen diskuteras framgår också en motstridig bild. Det betonas att dessa barn är de mest utsatta i vårt samhälle, samtidigt som det också påpekas att vi inte kan ge uppehållstillstånd till dessa barn bara för att de är utsatta eller får bättre skola och vård i Sverige. Att en mer generös tolkning av barnets bästa i asylprocessen inte kan komma ifråga motiveras i regeringsskrivelsen med att det skulle strida mot lagen som riksdagen fastslagit. På detta sätt betonas att Sveriges folkvalda röstat igenom en migrationslagstiftning, varför regeringen inte kan omtolka denna bara för att fler ensamkommande barn ska få stanna i Sverige.

26 Läs mer under *Fixeringen vid "de andra"* i teoridelen.

Vidare visar vår analys att ”de andra” påtalas i styck- en som handlar om föräldrar, föräldrastöd och familjer. I dessa resonemang framkommer en syn på ”de andra” som mindre lämpliga föräldrar. Detta görs genom att de framställs som mer troliga att förlora vårdnaden om sina barn samt som i särskilt behov av föräldrastöd. ”De andras” föräldraskap förstås som speciellt problem- atiskt i relation till deras döttrar, vilket framgår av att det betonas att svenska staten till exempel skall gripa in och ”stödja” flickor i patriarkala familjer.

Slutligen finns i regeringsskrivelsen flertalet reso- nemang kring ”de andras” värderingar och kultur. Fokus i dessa diskussioner ligger på jämställdhet mel- lan könen. Många skrivningar handlar om flickor i ”patriarkala familjer” och det framhålls att ”andra normsystem” är mindre lämpliga för barn och unga (än vad de ”svenska normsystemen” är). Om vi jämför hur jämställdhetsproblemen artikuleras i relation till ”svenskar” respektive ”de andra” framkommer att ”svenskars” jämställdhetsproblem framhålls handla till exempel om att tjejer har sämre psykisk hälsa eller bättre skolresultat. Medan ”de andras” jämställdhet- sproblem framhålls handla om ”i grunden” patriarkala strukturer. På detta vis görs ojämställdhet till något ”de andra” har och reproducerar, medan svenskar re- produceras som jämställda. Detta underbyggs genom att dålig uppslutning kring samhällets ”grundläggande värderingar” i skrivelserna förklaras bero på att det *nu*, till skillnad från tidigare, finns svenskar med vitt skilda värderingar. På detta vis konstrueras ”de andra” som hot mot ”de svenska” grundläggande värderingarna som jämställdhet och demokrati.

Granskningen av regeringsskrivelsen

Det är med hjälp av de forskningsingångar som pre- senterats ovan som vi i denna rapport undersöker hur skillnader kopplade till etnicitet artikuleras i barn- och ungdomspolitik. Nedan presenteras analysen av regeringsskrivelsen med fokus på hur skillnad artikuleras kring de med ”utländsk bakgrund” res- pektive den tänkta motsatsen – som inte artikuleras men som underförstått är normen – de med ”svensk bakgrund”. Analysen presenteras utifrån de tre teman som var mest framträdande i skrivelserna: *Svenskars självklara rätt till platsen*, *Svenska föräldrar som goda och barnrättsvänliga* och *Att konstruera svenska värderingar*.

”Svenskars självklara rätt till platsen”

I regeringsskrivelsen ges relativt stort utrymme till att diskutera ensamkommande flyktingbarn och i dessa diskussioner artikuleras skillnad mellan ”de an- dra” och ”vi”. I detta stycke fokuseras alltså hur skill- nad artikuleras, i relation till ”de andra” som explicit räknas vara utanför nationsgränsen. I ett stycke som handlar om barnets bästa i asylärenden framhålls att:

De barn som kommer till Sverige för att söka asyl skall mötas av ett human och rättssäkert asylsystem och de ska få sin ansökan prövad i en process där deras röst hörs och där hänsyn tas till deras behov. De som behöver skydd

skall få en fristad i Sverige. Det är lika viktigt som att de barn som inte har behov av skydd, eller inte har andra skäl att stanna i Sverige, skall få möjlighet att återvända till sina hemländer på ett värdigt sätt²⁷.

I citatet framkommer att det finns anledning att tro att vissa av de barn som kommit hit och söker asyl, egentligen inte har vare sig behov av skydd, eller andra skäl till att få stanna i landet. Att det är viktigt att barnet får återvända till sitt hemland framställs också som viktigt för just barnet (till skillnad från att det skulle kunna vara viktigt för Sverige). Samtidigt uttrycks återvändandet som att dessa barn ”skall få möjlighet” att återvända till sina hemländer ”på ett värdigt sätt”. Ordet ”möjlighet” förmedlar en känsla av att det kanske inte betyder att man måste återvända, återvändandet kanske bara är *en möjlighet* svenska staten erbjuder.

I citatet görs en skillnad mellan de som har skäl att stanna i Sverige respektive de som inte har skäl att stanna. Det förväntas finnas en skillnad mellan ”oss” och ”de andra” i form av till exempel ett skyddsbehov. Denna skillnad förväntas och måste finnas för att barnet skall beviljas uppehållstillstånd. Det är ”vi”, vuxna svenskar, som har makten att bestämma huruvida ”de andra”, asylsökande barn, skall få stanna i Sverige. Detta kan utifrån postkolonial teori tolkas i termer av att autencitet och solidaritet. För att få uppehållstillstånd krävs att man kan ange tillräckliga skäl till varför man inte bör återvända till sitt hemland. Häri finns

²⁷ Skr. 2005/06: 110, jmf Skr. 2005/06: 14, Skr. 2001/02: 20ff

krav på autencitet och skillnad. ”De andras” situation måste skilja sig från ”vår” situation markant för att komma ifråga för uppehållstillstånd. Det är ”vi” som avgör om deras berättelse verkar trovärdig, det vill säga autentisk, och det är vi som avgör huruvida personen ifråga, på grund av sin situation, förtjänar solidaritet/medlidande i form av uppehållstillstånd eller inte²⁸. Vidare förklaras att det i utlänningslagen framgår att, i fall som rör barn:

/.../skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnets hälsa och utveckling samt barnets bästa i övrigt kräver. Prövningen av barnets bästa kan dock inte ges så långtgående innebörd i förhållande till utlänningslagstiftningen att enbart egenskapen av att vara barn utgör ett eget kriterium för uppehållstillstånd/.../barnets bästa kan inte ges en sådan långtgående tolkning att uppehållstillstånd skall beviljas barn enbart för att de får bättre utbildnings-, rehabiliterings- och vårdmöjligheter i Sverige jämfört med i hemlandet. En sådan tolkning skulle strida mot de av riksdagen fastställda målen för migrationspolitiken²⁹.

När barn söker asyl skall hänsyn tas till hälsa, utveckling och barnets bästa i övrigt – dock kan inte uppehållstillstånd beviljas *enbart* med hänsyn till att barnet kommer att få bättre utbildning och/eller vård i Sveri-

²⁸ Jmf under *Fixeringen vid ”de andra”* i teoridelen samt Carbin och Tornhill 2006, Carbin 2005

²⁹ Skr. 2005/06: 14

ge. Barnets bästa blir därmed en symbol som kan fyllas med och användas på vitt olika, och ibland motstridiga sätt, i den politiska retoriken³⁰. Det framgår också i citatet att ”enbart egenskapen av att vara barn” inte kan utgöra ”ett eget kriterium för uppehållstillstånd”. ”Skillnaden” som ska motivera ett uppehållstillstånd, till exempel behov av skydd, kan inte utgöras av att barnet, i egenskap av låg ålder anses ha ett ”allmänt skyddsbehov” (som alla barn anses ha). Utan i asylsammanhanget krävs ett ”ytterligare” skyddsbehov som sträcker sig utanför det allmänna skyddsbehovet varje barn anses ha.

Vidare motiveras dessa kriterier i citatet utifrån ”de av riksdagen fastställda målen för migrationspolitiken”. Häri framkommer att Sveriges riksdag, de folkvalda som representerar det vuxna folkets vilja och det demokratiska systemet, har utformat mål som omöjliggör någon annan, till exempel mer generös eller barnrättsvänlig, tolkning av utlänningslagen. Paragrafen om barnets bästa i asylärenden, är en rättighet som även påtalas i FN:s konvention om barnets rättigheter som Sverige ratificerat och ämnar uppfylla. Samtidigt poängteras att ”generösare” tolkningar av barnets bästa strider mot den svenska migrationspolitiken. På så vis motiveras isärhållande av ”vi”, svenska barn, och ”de andra”, icke svenska barn, genom den av riksdagen fastställda migrationspolitiken. I ett annat stycke poängteras dock regeringen att de ensamkommande barnen är:

30 Jmf Halldén 2009

/.../bland de mest utsatta i vårt samhälle. De befinner sig långt borta från den miljö som de är vana vid och vet kanske inte var deras föräldrar och syskon finns³¹.

Vidare betonas att:

/.../de barn som kommer ensam till Sverige skall ges samma skydd och stöd som svenska barn och att barnets bästa alltid kommer i främsta rummet³².

Citatet ovan kan tolkas som uttryck för solidaritet med de ensamkommande flyktingbarnen. De ensamkommande flyktingbarnen förklaras vara ”de mest utsatta i vårt samhälle” och ha rätt till ”samma skydd och stöd som svenska barn” samtidigt som ”enbart egenskapen av att vara barn inte utgör ett eget kriterium för uppehållstillstånd”³³.

Det finns flera motsägelser i hur regeringsskrivelsen förhåller sig till asylsökande barn och unga. Å ena sidan poängteras deras skyddsbehov, deras utsatta situation och att de har samma rättigheter som svenska barn. Samtidigt förklaras det att dessa barn och unga inte utan vidare kan beviljas uppehållstillstånd, eftersom det skulle bryta mot den av folkvalda stiftade svenska lagen. Detta betyder, som vi också sett ovan, att de asylsökande barnen inte tillskrivs samma rättigheter som ”svenska” barn, trots att regeringen gärna vill att de skall ”ges samma skydd och stöd som sven-

31 Skr. 2005/06: 111

32 Skr. 2001/02: 20

33 Skr. 2005/06: 14

ska barn och att barnets bästa alltid kommer i främsta rummet”³⁴. Sveriges intresse, i form av till exempel låg invandring, måste vägas mot barnens skyddsbehov samt möjligtvis mot Sveriges internationella rykte och självbild som jämlik och barnrättsvänlig stat som uppfyller FN:s konvention om barnets rättigheter.

”Svenska föräldrar som goda och barnrättsvänliga”

I detta stycke analyseras uttryck för skillnad kopplad till ”de andra” som föräldrar. I en skrivelse återges vad FN:s barnrättskommitté påpekat att Sverige bör göra för att uppfylla FN:s konvention om barnets rättigheter:

/.../vidta förebyggande åtgärder speciellt riktade mot familjer med utländsk bakgrund, öka medvetenheten inom socialtjänsten gällande kulturell bakgrund och invandrarstatus, så att stödinsatser kan sättas in innan omständigheterna i familjen gör omhändertagandet av barn oundvikligt³⁵.

I skrivelsen diskuteras ovan förslag och det konstateras att:

Socialtjänstens personal behöver ha goda kunskaper om de problem och svårigheter som kan möta invandrare i Sverige. Många gånger handlar det om arbetslöshet och långvarigt socialbidragsberoende. Otillräcklig

34 Skr. 2001/02:20

35 Skr. 2005/06:18–19

kännedom om samhället kan bidra till deras utsatthet³⁶.

Här görs ”invandras” problem och svårigheter till arbetslöshet, socialbidragsberoende och otillräcklig kännedom om det svenska samhället. Det görs antaganden om att ”invandrare” är arbetslösa och bidragsberoende utan att detta underbyggs med statistik. Otillräcklig kännedom om det svenska samhället kan handla dels om kunskap kring lagar och rättigheter, dels kan det också tolkas handla om ”svenska” värderingar och normer (svenskhet). I relation till det första citatet anses dessa problem i sin tur leda till att ”invandrare” riskerar förlora vården om sina barn. ”Invandrare” framställs genom citaten som dels bidragstagande arbetslösa, dels som ”osvenska” i bemärkelsen att de har ”otillräcklig kännedom” om det svenska samhället. ”De andra” konstrueras utan några längre resonemang som mer troliga att vara arbetslösa, bidragsberoende samt sämre föräldrar. I en annan skrivelse påtalas att regeringen ska lägga fram en proposition som:

/.../handlar bl.a. om frågor kring fysisk och psykisk misshandel av barn/.../Avsikten är bl.a. att stärka barnets rättigheter i lagstiftningen [LVU]. Samhällets möjligheter att gripa in till stöd för utsatta flickor i patriarkala familjer kommer också att förtydligas³⁷.

36 Skr. 2005/06:19

37 Skr. 2001/02:65

Formuleringen ”stöd för utsatta flickor i patriarkala familjer” skulle utifrån en feministisk läsning, där en menar att alla samhällen är patriarkala, kunna tolkas som gällande alla flickor i alla familjer. Dock visar flera citat från regeringsskrivelsen att denna formulering inte syftar till alla flickor i alla familjer. Istället menas flickorna i de familjer som har annan etnisk bakgrund än svensk och som har ”andra normsystem”³⁸.

I citatet görs ”de andra”, genom den sista meningen där patriarkala familjer nämns, till potentiella barn-misshandlare, samt till föräldrar vars barn riskerar bli föremål för lagen för särskilda bestämmelser för vård av unga³⁹. Det betonas också att samhällets möjligheter att gripa in och stödja flickorna i dessa familjer kommer att förtydligas. Detta kan jämföras med citatet ovan: ”öka medvetenheten inom socialtjänsten gällande kulturell bakgrund och invandrarstatus, så att stödsatser kan sättas in innan omständigheterna i familjen gör omhändertagandet av barn oundvikligt”⁴⁰. ”Invandrare” konstrueras som ”sämre” föräldrar då det till exempel anses mer troligt att ”de andras” barn kommer bli föremål för socialtjänstens omhändertagande. Samt genom att det betonas att samhällets ”möjligheter att gripa in till stöd för utsatta flickor i patriarkala familjer kommer att förtydligas”. Här sker skillnadsskapande genom att konstruera ”de andra” som ”sämre”, och eventuellt våldsamma, föräldrar.

38 Se till exempel Skr. 2001/02: 14 och 40.

39 Jmf Carbin 2010:66 som menar att det skett en diskursiv förskjutning från att patriarkala familjer förut kännetecknade svenska familjer generellt, till att nu referera invandrade familjer. Detta riskerar leda till att svenska flickor med utländsk bakgrund betraktas som utsatta tills motsatsen är bevisad.

40 Skr. 2005/06: 18-19

Svenska staten/svenskar konstrueras som beskyddare i och med att staten skall gripa in i dessa familjer och stödja flickorna.

Statsvetaren Eduards påpekar att benämning av dessa familjer/flickor som icke-svenska blir viktigt för att upprätthålla skillnad mellan ”vi jämställda” och ”de andra ojämsställda” eller legitima och icke legitima svenskar⁴¹. Den vita/svenska staten skall skydda och rädda flickorna ”med utländsk bakgrund” från främst sina egna fäder/familjer⁴². Det anses behöva en (statlig) insyn i, och kontroll av, ”de andra” familjerna. Detta möjliggörs just genom att ”de andra” föräldrarna framställs som möjliga hot mot sina egna barn. I detta konstrueras även ”de andra” flickorna som utsatta. Den position dessa flickor tillåts göra anspråk på blir främst den som ”offer”. Offerpositionen begränsar dem från att inta positionen som handlingskraftig aktör. För att få skydd av staten måste dessa flickor också godta den position som tilldelats dem. På detta sätt blir staten både en tillskyndare av rättigheter (flickorna får skydd) och en återskapare av ojämlika maktrelationer (flickorna måste inta positionen som offer). Det är just ”de andra” flickornas utsatta position som legitimerar en statlig insyn och kontroll av ”de andra patriarkala familjerna”⁴³.

Föräldrastöd, som kan tolkas som en kontrollåtgärd och en typ av förändringsprojekt⁴⁴, diskuteras återkommande i regeringsskrivelsen utifrån att det är

41 Eduards, 2007: 58, 63

42 Jmf Spivak, 1993; Abu-Lughod, 2002

43 Läs mer under *Hur ”vi” och ”de andra” konstrueras* i teoridelen.

44 Läs mer om förändringsprojekt under *Hur ”vi” och ”de andra” konstrueras* i teoridelen.

en åtgärd som syftar till att tillgodose barnets bästa. Det framhålls till exempel att:

Föräldrar bör ges en ökad möjlighet att själva välja lösningar som passar dem och deras barn bäst /.../stöd till föräldrar [bör] omfatta grundläggande information om barnets rättigheter, utveckling och behov liksom utbildnings- och rådgivningsinsatser. Dessa insatser är särskilt viktiga för barn som lever i stadsdelar och *områden som präglas av utanförskap*⁴⁵.

I citatet framhålls att familjer själva skall få välja lösningar som passar dem bäst, samtidigt som det betonas att föräldrastöd är särskilt viktigt i ”områden som präglas av utanförskap”. På så vis finns det en motsättning i att föräldrarna skall få välja samtidigt som staten förbestämt att de som anses befinnas i utanförskap behöver stödinsatser. I andra delar av skrivelsen tydliggörs att ”områden som präglas av utanförskap” anses synonyma med områden som präglas av så kallad ”etnisk segregation”. Vilket menas att en stor andel av invånarna har ”utländsk bakgrund”⁴⁶. Detta gör att vi kan tolka citatet som att det är främst föräldrar med utländsk bakgrund som anses behöva föräldrastöd, vilket är ett uttryck för att det anses finnas skillnader mellan ”svenska” och ”icke svenska” föräldrar. Detta i sin tur konstruerar staten som legitim övervakare av ”barns skyddsbehov” inom ”den andra” familjen samtidigt som ”svenska” föräldrar upprätthålls som goda och barnvänliga.

45 Skr. 2007/08: 21–22, vår kursivering.

46 Se Skr. 2005/06: 27; 2001/02:49

”Att konstruera svenska värderingar”

Det tredje sammanhanget i vilket skillnader mellan ”vi” och ”de andra” påtalas är i relation till ”de andras” värderingar. I regeringsskrivelserna under rubriken ”flickor i patriarkala familjer” framhåller regeringen att det finns ett behov av:

/.../bättre kunskaper om familjer med andra normsystem och vilka konsekvenser det får för familjemedlemmarnas levnadsvillkor⁴⁷.

Rubriken ”Flickor i patriarkala familjer” skulle, som nämndes ovan, kunna tolkas gälla alla flickor i (heterosexuella) familjer. Detta utifrån en feministisk förståelse av alla samhällen som patriarkala samhällen. I citatet framkommer dock att det finns ”familjer med andra normsystem” vilket kan antas få ”sämre” konsekvenser för familjemedlemmarna än de familjer som inte har ”det andra” normsystemet. Häri klargörs att man inte menar att alla familjer är patriarkala, utan bara vissa. Meningen efter lyder ”Dessa kunskaper behöver [de personer] som kan komma i kontakt med flickor som utsätts för våld eller hot om våld”⁴⁸. Kunskaper om andra normsystem och familjemedlemmarnas levnadsvillkor har nu blivit synonymt med ”utsatta flickor”. Vidare förklaras att:

Integrationsverket har sedan flera år prioriterat projekt som syftar till jämställdhet mellan könen, ökade kunskaper om det

47 Skr. 2001/02: 14

48 Skr. 2001/02: 14

De patriarkala familjerna är de som kommer i kontakt med integrationsverket, alltså ”invandrare”, eller i alla fall de ”invandrare” som anses ”dåliga” på jämställdhet, ”svenskhet” och barn och ungas rättigheter. Integration förefaller genom citatet vara lika med att bli jämställd, svensk och erhålla (svensk) kunskap om barn och unga. Vidare står att integrationsverket särskilt ska belysa ”uppväxtvillkoren för barn och ungdomar med invandrarbakgrund”⁵⁰. Att belysa uppväxtvillkoren kan i denna kontext antas handla om just uppväxtvillkoren kopplade till familjen, till skillnad från uppväxtvillkor kopplade till exempel rasism, segregation, klass eller jämställdhet.

I ett annat citat förklaras ”problematiken” med ”de andras” värderingar med att det:

Inom vår befolkning ryms *nu* svenskar som har vitt skilda livserfarenheter, värderingar och förhoppningar. Att nå uppslutning kring samhällets grundläggande värderingar om mäns och kvinnors lika värde, om demokrati och respekt för de mänskliga rättigheterna/.../51.

Att det finns dålig uppslutning kring ”samhällets grundläggande värderingar”: jämställdhet, demokrati och mänskliga rättigheter förklaras bero på att det nu – till skillnad från då, den tid då detta problem inte

49 Skr. 2001/02: 14

50 Skr. 2001/02: 14

51 Skr. 2001/02: 64, vår kursivering.

fanns – finns svenskar med vitt skilda värderingar. Häri impliceras också att det nu, när det finns vitt skilda värderingar hos befolkningen, är svårare att ”nå uppslutning kring samhällets grundläggande värderingar” jämfört med ett obestämt då, tidigare när gruppen svenskar inte var lika heterogen. Invandringen gör det svårare för Sverige och dess befolkning att nå uppslutning kring några av de värden som anses viktiga och bärande i ”svenskhetskonstruktionen”⁵². Härigenom görs invandring, och ”de andra”, till ett hot mot exempelvis (vår svenska) demokrati och jämställdhet⁵³.

Ett annat exempel som uppmärksammar de förväntade skillnaderna mellan ”våra” och ”de andras” grundläggande värderingar är kvinnlig könsstympling⁵⁴. I barn- och ungdomspolitiken används exemplet könsstympling inte för att diskutera barn och ungas situation, behov, eller rättigheter. Att könsstympling lyfts fram kan snarare tolkas som en symbol för de stora skillnader som förväntas finnas mellan ”de andra” och ”vi”. Forskarna De los Reyes och Molina påpekar att maktordningar kopplade till etnicitet bygger på och ”legitimerar den sociala rangordningen utifrån föreställningen om människors väsensskilda och oföränderliga olikheter”⁵⁵. Könsstympling kan här tolkas som en symbol som bidrar till att upprätthålla denna föreställning, genom att symbolisera ”de an-

52 Sverige rankas ofta högt i internationella jämförelser gällande jämställdhet. Jmf också Towns, 2002.

53 Jmf Carbin, 2010: 75. Carbin visar hur jämställda värderingar sammanlänkas med svenskt/mänskliga rättigheter/demokratiskt och hur patriarkala värderingar sammanlänkas med icke-svenskt/odemokratiskt.

54 Skr. 2001/02: 40ff

55 De los Reyes och Molina, 2005: 296

dras” patriarkala kultur samt underbygga föreställningen kring väsenskillnaden i ”de andras” kultur jämfört med ”den svenska”. Så länge ”den andres” kultur förstås som könsstympning naturaliseras just föreställningar kring ”väsensilda och oföränderliga olikheter”.

Ibland när maktordningar kopplade till etnicitet artikuleras sammanvävs dessa med maktordningar kopplade till kön, och vice versa. I de barn- och ungdomspolitiska regeringskrivelsen finner vi ett par exempel som visar på denna sammanvävning. Ett exempel hittar vi i ett stycke om barnministerns arbete. Av de åtta projekt barnministern initierade⁵⁶ handlar fem om flickor och två syftar uttalat på flickor med utländsk bakgrund (motverka könsstympning och tvångsäktenskap). Här visas hur talet om barn och unga som utsatt grupp bottnar i en förståelse av flickor/kvinnor som utsatta och i behov av skydd. I detta artikuleras också ”de andra” flickorna som speciellt utsatta. Ett annat exempel som även tangerar flickors utsatthet handlar om ensamkommande flyktingbarn:

Migrationsverket har i regleringsbrevet för 2006 fått i uppdrag att vid prövningen av barns asylskäl beakta specifika former av förföljelse, exempelvis könsstympning av flickor⁵⁷.

Förförståelsen till detta uttryck kan tolkas som att flickors (kvinnors) skyddsbehov är en så pass inarbetad förståelse att den automatiskt inkorporeras i frågan

56 Skr. 2003/04: 20–21

57 Skr. 2005/06: 23

om vad som kan beaktas i relation till asylsökande. Det blir ett exempel på hur staten fungerar både frigörande och disciplinerande genom att erbjuda skydd och reproducera kvinnor som skyddsbehövande⁵⁸. Att pojkar eventuellt riskerar att bli eller har blivit tvångsrekryterade som barnsoldater skulle kanske kunna vara ett skäl som borde beaktas vid pojkers asylärenden men detta nämns inte i skrivelsen. Att detta skäl inte uttrycks kan ha att göra med att pojkers skyddsbehov inte kan artikuleras utan att i viss mån utmana vem det är som behöver skydd och vem det är som ska beskydda. Kvinnor och barn är legitima som skyddsbehövande. Vilket gör att barns skyddsbehov i allmänhet, och flickors skyddsbehov i synnerhet, kan påtalas, medan det är mer problematiskt att påtala att män har skyddsbehov. Citatet kan också tolkas i termer av att ”bruna kvinnor” reproduceras som utsatta skyddsobjekt. Medan vita män, här i egenskap av staten, reproduceras till beskyddarna samtidigt som ”bruna män” reproduceras som ”barbarerna” som utför förföljelse och könsstympning⁵⁹.

Ett annat exempel som visar både hur skillnad kopplad till kön och etnicitet skrivs fram tillsammans, samt tillskrivs olika betydelse, är i resonemangen kring förklaringsvariabler kopplade till studieresultat i skolväsendet:

Elever med utländsk bakgrund har som grupp sämre resultat i skolan än elever med svensk bakgrund /.../ Många elever med utländsk

58 Se vidare Eduards 2007

59 Läs mer under *Hur ”vi” och ”de andra” konstrueras* i teoridelen samt Spivak 1993, Abu-Lughod, 2002.

bakgrund klarar sig minst lika bra i skolan som de som har svensk bakgrund. Det gäller särskilt för flickorna, som i många fall uppvisar bättre resultat än pojkar med såväl svensk som utländsk bakgrund⁶⁰.

I citatet framgår en viss ambivalens kring vilken förklaringsvariabel som är av störst betydelse, samt hur man ska tolka resultaten. I första citatet framhålls dels att elever med utländsk bakgrund har sämre studieresultat, dels att ”många elever med utländsk bakgrund klarar sig minst lika bra”. Det framgår att flickor uppvisar bättre resultat än pojkar. Vidare betonas också att kön verkar vara mer genomslående än utländsk bakgrund. Trots att kön (och klass⁶¹) framhålls som de mest ”förklarande” faktorerna ägnas större del av stycket åt att poängtera skillnad kopplad till utländsk bakgrund. Åtgärderna som påtalas för att komma till rätta med snedfördelningen kring studieresultaten handlar om svenskundervisning, att bryta segregationen och nätbaserade projekt som ”tema modersmål”⁶². Åtgärder som alla kan anses handla om skillnad kopplad till ”utländsk bakgrund”. Inga åtgärder eller delar av diskussionen kopplas till kön och klass varför slutsatsen kan dras att etnicitet, till skillnad från klass och kön, kan artikuleras som politiskt problem.

60 Skr. 2005/06: 93. Jmf även: ”/.../föräldrarnas utbildningsnivå är den bakgrundsfaktor som i högst utsträckning påverkar elevernas studieresultat/.../Trots att elever med utländsk bakgrund i genomsnitt hade lägre betyg än elever med svensk bakgrund så hade flickor med utländsk bakgrund i genomsnitt något bättre betyg i grundskolan än pojkar med svensk bakgrund”, Skr. 2009/10: 16 - 17.

61 Se citatet i fotnoten ovan.

62 Skr. 2005/06: 94

Jämfört med *när* och *hur* etnicitet artikuleras som ett problem är det betydande skillnad på det utrymme och innehåll som ges för att diskutera problem relaterade till kön eller klass. Etnicitet diskuteras på en detaljnivå där bland annat ”andra normsystem” konstrueras som orsaken till varför barn och unga inte får sina rättigheter tillgodsedda i Sverige idag. Skillnader som kan härledas till exempelvis kön eller klass diskuteras i princip inte alls. Detta kan tolkas som att när skillnad i form av kön (utan samtidiga referenser till etnicitet) artikuleras menas (köns)skillnader kopplade till de med så kallad ”svensk bakgrund”. När jämställdhet diskuteras i relation till ”de andra” artikuleras en mångfald av problem, medan diskussioner om jämställdhet i relation till de med ”svensk bakgrund” näst intill inte förekommer alls. I samband med att flickors psykiska ohälsa nämnas anses det till exempel inte relevant att diskutera vilka (svenska) patriarkala normsystem som gör att (svenska) tjejer mår betydligt sämre än (svenska) killar.

Avslutning

Analysen ovan har visat hur det i regeringsskrivelsen görs en sammanblandning av *jämställdhet*, *svenskhet* och *barnrättsvänlighet*. Är du inte bra på ”svenskhet” eller ”jämställdhet” är du heller inte bra för/mot barn och unga. Eller med andra ord, är du inte ”svensk” är du inte jämställd eller barnrättsvänlig.

Budskapet blir att jämställdhet och svenskhet är bra för barn och unga samt att motsatsen, ”andra normsystem”, per definition är dåligt för barn och unga. Skillnaden som målas upp mellan ”de andra” och ”vi” underbyggs som oöverstiglig genom att exempel som könsstympning lyfts fram. Könsstympning görs till ”beviset” för att de andra är väsensskilda oss samt underbygger föreställningen om att skillnaderna är oföränderliga. I analysen blir det tydligt att den ”etniskt svenska” familjen och ”svenska värderingar” inte kan konstrueras som politiskt problem. Istället framgår ett behov av att upprätthålla ”svenskar” som jämställda och barnvänliga, vilket görs genom att ”de andra” konstrueras som motsatsen. Skillnaden gällande vad/vilka som kan göras till politiskt problem blir i detta avseende tydligt. På detta sätt kan maktordningar kopplade till etnicitet dölja maktordningar kopplade till kön eller klass. Genom att fokusera på ”de andra” kan man dölja att den svenska kulturen också har maktordningar kopplade till exempel till kön eller klass, samt dölja att det finns rasifierade strukturer som möjliggör ett utpekande av ”de andra” som barnpolitiskt problem.

Vidare visar analysen exempel på flera olika begrepp som konstruerar ”den andre” som just olik ”oss”.

Detta görs genom formuleringar som ”flickor i patriarkala familjer”, ”andra normsystem”, ”att befinna sig i utanförskap”, ”kunskaper om det svenska samhället”, etcetera. Dessa ”andrafierande begrepp” är nödvändiga för produktionen av en nationalistisk fantasi om en homogen ”svenskhet”. På detta vis är det ett nationalistiskt projekt som är i görningen i dagens svenska barn- och ungdomspolitik (samt jämställdhetspolitik).

På samma vis kan resonemanget gå kring dagens omdebatterade integrationspolitik. Integrationspolitiken ses fortfarande som lösningen på vissa politiska problem, vilket i sin tur ger en viss politisk retorik och praktik. Om integrationspolitiken istället sågs som problemet skulle de politiska förslagen på området också se helt annorlunda ut. Genom att prata om integration skapas ett ”dom” som ska integreras i ”vi:et”. Samtidigt som ”vi:et” då konstrueras som en homogen ”svensk gemenskap”. Integrationspolitiken skapar skillnader genom att skapa ”invandrare” och ”svenskar”, istället för att upplösa skillnader som den säger sig vilja göra. Fokuset på den ”misslyckade integrationspolitiken” döljer att det är integrationspolitiken självt som skapat sitt eget misslyckande. Integrationsidén bygger på en nationalistisk föreställning kring att en homogen ”svenskhet” finns, vilket i sin tur ligger till grund för reproduktionen av föreställningar kring det ”svenska” folket och de ”svenska” värderingarna och gemenskapen.

Det är nu hög tid att börja prata om rasismen och de rasifierade strukturerna i samhället som problemet, och en antirasistisk politik som lösningen.

Krav till dig, politiker eller tjänsteman

1. Att i den politiska debatten börja se och benämna rasismen som problemet, istället för integrationen, invandringen, religionen, etcetera. Och därmed problematisera och benämna rasistiska strukturer och inte ”invandraren”.
2. Sluta konstruera ”etnisk bakgrund” som politiskt problem. Och därmed undvika att rasistiska och onyanserade bilder av ”de andra” reproduceras samtidigt som maktordningar kopplade till kön döljs.⁶³
3. Motverka rasistiska tendenser inom politiken genom att se över hur det politiska talet benämner och skapar gruppen ”invandrare”. Och därmed problematisera hur skillnad och hierarki mellan gruppen ”invandrare” och ”svenskar” konstrueras.
4. Att i allt arbete kring rasifierade maktordningar använda sig av ett normkritiskt perspektiv som utmanar normens privilegierade position. Och därmed synliggöra och problematisera den makt och de privilegier som kommer med normer kring ”vithet” och ”svenskhet” på alla nivåer i samhället.

⁶³ Rasifierade maktstrukturer reproduceras genom att ”de andras” kulturer konstrueras som kvinnoförtryckande, samtidigt som detta döljer maktordningar kopplade till kön, eftersom ”svenskar” och den svenska kulturen upprätthålls som jämställd.

5. Komma med politiska förslag kring hur rasifierade strukturer och rasism skall bekämpas och motverkas i samhället. Och därmed till exempel skapa antirasistiska politiska handlingsplaner.
6. Skapa incitament och möjliggörande strukturer för fler antirasistiska aktörer i civilsamhället. Och därmed skapa ett mer inkluderande och effektivt civilsamhälle som en del av den antirasistiska politiken.

Primärmaterial

Regeringsskrivelse 2001/02: 166, Barnpolitiken – arbetet med strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter

Regeringens skrivelse 2003/04: 47, Utveckling av den nationella strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter

Regeringens skrivelse 2005/06: 206, Ett Sverige för barn – redogörelse för regeringens barnpolitik

Regeringens skrivelse 2007/08: 111, Barnpolitiken – en politik för barnets rättigheter

Regeringens skrivelse 2009/10: 53, En strategi för ungdomspolitiken

Litteraturlista och lästips

Abu-Lughod, Lila (2002) "Do Muslim Women Really Need Saving? Anthropological Reflections on Cultural Relativism and Its Others" *American Anthropologist* 104:3.

Carbin, Maria (2010) *Mellan tystnad och tal. Flickor och hedersvåld i svensk offentlig politik*. Stockholm: Erlanders

Carbin, Maria och Tornhill, Sofie (2006) "Kletig med känsla" i *Bang* nr 4/2006.

Carbin, Maria (2005) i Tollin & Törnqvist (red) *Feministisk teori i rörliga bilder*. Malmö: Liber

de los Reyes, Paulina och Mulinari, Diana (2007) *Intersektionalitet*. Malmö: Printing Malmö AB.

de los Reyes, Paulina & Molina, Irene (2005) "Kalla mörkret natt! Kön, klass och ras/etnicitet i det postkoloniala Sverige" i de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.) *Maktens olika förklädnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*, Stockholm: Atlas.

de los Reyes Paulina (2005) "Det problematiska systemskapet. Om svenskhet och invandrarskap inom svensk genushistorisk forskning" i de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.) *Maktens olika förklädnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*, Stockholm: Atlas.

Eduards, Maud (2007) *Kroppspolitik. Om moder Svea och andra kvinnor*. Stockholm: Atlas.

Eduards, Maud (2004) "Våld utan gränser: om krig och hotad manlighet", i Svanström, Yvonne & Österberg, Kjell (red), *Än män då? Kön och feminism i Sverige under 150 år*. Stockholm: Atlas.

- Eduards, Maud (2002b) "September 11 and Male Violence", i *NIKK magasin*, nr 3.
- Kaplan, Caren (1994) "The politics of location as transnational feminist critical practice", i Inderpal Grewal och Caren Kaplan (red) *Scattered Hegemonies*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Landry, Donna och Maclean, Gerald (1996), "Subaltern talk: Interview with the editors" i *The Spivak reader*. New York: Routledge.
- Spivak, Gayatri Chakravorty (1993) "Can the subaltern Speak?" i Williams & Chrisman (red) *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory*, Harvester Wheatsheaf.
- Towns, Ann (2002) "Paradoxes of (in)equality. Something is Rotten in the Gender Equal State of Sweden" i *Cooperation and Conflict. Journal of the Nordic International Studies Association*, Vol 37 nr 2.
- Trinh T. Minh Ha (2002) "Olikhet: särskilt för kvinnor i tredje världen", i Catharina Eriksson, Maria Eriksson Baaz & Håkan Thörn (red) *Globaliseringens kulturer: Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa.
- Wastl-Walter, Doris och Staeheli, Lynn A (2004) "Territory, Territoriality, and Boundaries" i Lynn A. Staeheli, Eleonore Kofman, Linda J. Peake (red) *Mapping women, making politics: feminist perspectives on political geography*. New York: Routledge.

